

Slovenski lacanizem kot psihoanalitična kvazireligija

Slovenski *lacanizem*¹ se začne v osemdesetih letih in na prvi pogled prekinе tradicionalni odnos med mislijo nove levice in komunizmom. Vstopi z "novim" in čudnim predlogom, ki je zunaj slovenskega zgodovinskega konteksta, zunaj vseh procesov nastajanja Slovencev v smeri samostojne države. V duhovni zgodovini Slovencev predstavlja nekaj zelo čudnega, vendar mu je s prilagoditvijo na slovensko kulturo uspelo zavzeti središčni prostor med levičarskimi intelektualci (bivšimi komunisti liberalne smeri in nekateri disidenti). Vloga Slavoj Žižka z njegovim lacanizmom je bila pomembna pri oblikovanju liberalne stranke v novi slovenski državi.

V osebi Žižka in njegovega kroga slovenski lacanizem predstavlja tip posebnega lacanizma.² S t.i. *novo levico* povezuje slovenski lacanizem na videz skoraj popoln odmik od vprašanj, ki so bila odločilna za Slovence v preteklosti, zlasti v zadnjih stoletjih.³ Za slovenski lacanizem je, v nasprotju s tem, po dr. Janku Kosu temeljno vprašanje, *kako naj se svobodimeselnost reši svoje breztemeljnosti, ne da bi premagala predsodek o brezmejnosti in samozadostnosti svoje svobode. Lacanovstvo s svojo kritiko subjekta, zavesti in jezika to breztemeljnost pogloblja do zadnjih možnih razcepov, to pa je položaj, iz katerega najbrž ne vodi več nobena rešilna pot.*⁴ Rečeno nekoliko bolj preprosto: slovenski lacanizem želi za vsako ceno ohraniti antropocentrizem in ga rešiti s kritiko subjekta, zavesti in jezika, ki dajejo osnovo za vpraševanje o transcendentnem.

Druga problematična stvar, ki zadeva slovenski lacanizem, je neverjetna politična in kul-

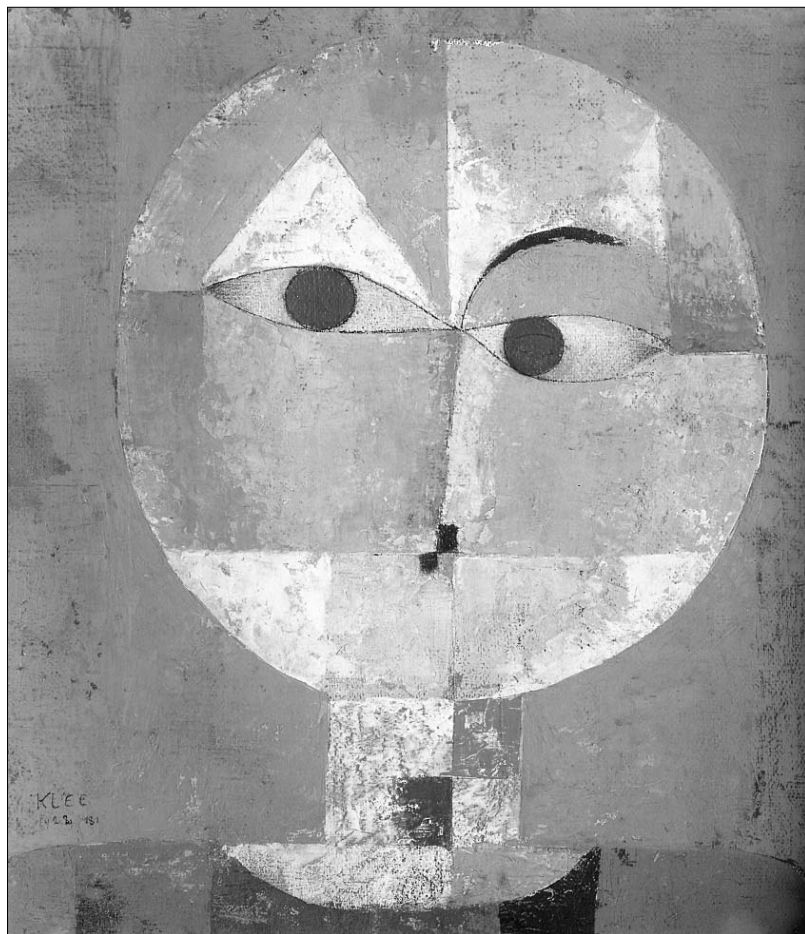
turna aktivnost v Sloveniji, ki je do nedavnega zajemala državne vrhove, kar zadeva šolo, kulturo, domačo politiko, ekonomijo, mednarodno politiko v smislu predstavljanja Slovenije v tujini. Žižek-lacanistična teorija je postala predmet pouka v gimnazijah, humanističnih, družboslovnih ter umetniških fakultetah. Slovenski lacanizem je postal domala obvezen del v sklopu študija na teh fakultetah. V desetih do petnajstih letih je postal precej prisotna in poznana teorija med filozofi, umetniki, sociologi, politologi, zgodovinarji, etnologi in jezikoslovci. "Umetniška" skupina, ki se naslanja na to teorijo (virtualna država Neue Slovenische Kunst z Laibachom), je bila poslana skoraj povsod, kjer so se dogajali pomembni simbolični dogodki za slovensko državo in kjer je bilo treba predstaviti umetnost in podobo naše države v tujini. Tak primer so bile prireditve ob kulturnem prazniku, ko se delijo prešernove nagrade, ob praznovanju slovenske samostojnosti, mesecu evropske kulture, praznovanje formalnega vstopa Slovenije v Evropsko unijo v Dublinu, maja 2004 ... Ista skupina s svojimi pododdelki in skupinami z isto ideologijo, ki se v javnosti deklarirajo ločeni od nje, organizira tudi provokacije na splošnem javnem nivoju preko sredstev družbenega obveščanja kot tudi na lokalni ravni, kjer parodirajo s provokacijami politične, kulturne in verske dogodke. Klasična žrtev teh provokacij je bila do nedavnega katoliška Cerkev s svojo veroizpovedjo in vizualnimi simboli. Tako so npr. organizirali zabavo v cerkvi na Kumu, kjer je šlo za simbolno desakralizacijo cerkve. Po isti logiki so zažgali strunjski križ, obložili

zvonove v koprski stolnici, dali podgano v roke na fotografiji slike brezjanske Marije Pomagaj, skratka, gre za nasilen fanatičen napad na krščanske, nacionalne in umetniške simbole, ki jih poskušajo razvrednotiti na način, da jih spekulativno izvedejo na totalitarnost in od tam odstranijo. Po drugi strani ne napravijo nobene materialne škode, stvari so s pravne strani vnaprej dobro premišljene (upoštevane so luknje v zakonih), zato naj bi bili pred zakoni nedotakljivi. Če se jih kdo loti kritizirati, je napaden in parodiran, postane objekt zabave. Precej paradoksalno je, da so se do nedavna po eni strani predstavljali kot alternativa, kot

preganjani, kot družbeni oponenti, po drugi strani pa predstavljajo uradno nacionalno kulturo, še posebej v tujini. Z vidika vsakdanjega življenja in dogodkov ne izgledajo tako močno prisotni, vendar na umetniških, humanističnih in socioloških področjih takoj zadeneš nanje. Na daleč včasih izgleda, da z Žižkovim krogom nimajo ničesar, vendar gre za izrazito iste konstrukte, isti jezik.

Psihoanalitično-filozofska misel v Žižkovi knjigi *Krhki absolut*

Knjiga Slavoj Žižka *Krhki absolut* je ena njegovih številnih knjig in njihovih prevodov,

Paul Klee, Senecio, 1922, olje na platnu, pritrjenem na les, 40.5 x 38 cm, Kunstmuseum, Basel.

kjer razvije svoj filozofsko – sociološki pogled na družbo, religijo in umetnost. Njegova teorija temelji na misli Jacquesa Lacana, francoskega psihoanalitika, ki na osnovo mešanice Freudove psihoanalize in jezikovnega strukturalizma naloži marksistični materializem. Omenjena knjiga je original, ki v angleškem prevodu dobi dve poglavji več in dve poglavji razdeljeni na dve podpoglavji z novimi naslovi. Naslove poglavij istih tekstov Žižek pogosto menja, ko jih prevaja v tuj jezik, in s tem naenkrat pridobiva čisto “nove sveže tekste”.

Originalen slovenski tekst zaobjema enajst poglavij, ki so predstavljena kot enajst tez o marksizmu in krščanstvu. Tekst je vsebinsko težko razdeliti na ta način v različna poglavja, ker teče v neprestani eroziji besed, brez prekinitev, od kritike marksistično-leninistične misli preko njene ponovne afirmacije k radikalni kritiki umetnosti in tradicionalnega krščanstva.

Zgodovinsko socialna osnova Žižkovega lacanizma

Žižek primerja komunistični manifest in sodobno postindustrijsko družbo. Komunizem je bil preroški, ker je odlično demonstriral globalizem, čigar laž je bila brutalno zgodovinsko razkrita. Kje danes lahko konkretno najdemo primerjavo z njim? Kje je aktualen? Po Žižku se primerjava nahaja v liberal-kapitalizmu postmoderne postindustrijske družbe.⁵ Tak *kapitalistični globalni dinamizem* razjeda vse, kar je trdno, kakor pravi Marx v komunističnem manifestu. Žižek temu doda, v oziru na današnji postmoderni čas, da je za kapitalizem danes karakteristična *spriritualizacija samega materialnega procesa produkcije*.⁶ Princip spiritualizacije je logika samooplajanja kapitala, njegove rasti same od sebe, povzročene s presežno vrednostjo. Gre za ideološko abstrakcijo, ki izkorišča konkretne ljudi, vendar sama ni povzročena od nikogar; za njo ne stoji nihče. Je samopovzročujoča pošast.

Kritika postmoderne družbe je z Žižkove strani zelo ostra, absolutno negativna, očitno pa razločljiva le z marksizmom,⁷ ki pa, kot postane kmalu očitno, kot razlaga vendarle v celoti ne ustreza. Boljšo razlago postmodernega kapitalizma Žižek najde v Lacanovem poststrukturalizmu, ki vključuje marksistično ideologijo. Marksizem v tej kombinaciji postane pomoč za razlago modernega kapitalizma na ravni družbe.

Po Žižku kapitalizem in komunizem nista enaka v smislu presežnega zaslužka, ker je komunizem razločljiv s svojo posebno konkretno socialno organizacijo;⁸ v tem tudi presega kapitalizem, ki tega nima. Kapitalizem je razklan v sebi, kar naj bi razumel že Marx sam. Kapitalizem potiska lastno notranjo oviro, presežek ali antagonizem med produkcijo in zaslužkom, proti zadnji meji, ki jo je Marx zavrnil. Marx je želel osvoboditi kapitalizem te notranje ovire (presežka) zaradi komunizma, ampak ni razumel, da je razklanost med produkcijo in zaslužkom temeljni konstitutivni del kapitalizma. Če se izgubi ovira notranjega nasprotja, se izgubi tudi produkcija.⁹ Na tej točki je potrebno napraviti korak nazaj in marksizem razložiti na novo, upoštevajoč dve točki:

- a) ponoviti marksistično “kritiko politične ekonomije” brez utopično-ideološkega pojma komunizma kot njenega inherentnega standarda¹⁰,
- b) napraviti dejanski prelom s kapitalističnim horizontom, ne da bi padli v past povratka k eminentno predmodernemu pojmu uravnotežene, (samo) obvladujoče družbe¹¹.

Ta dva vidika se zdita kot osnova, kot ideološki apriorni program za razlago družbe in poseg vanjo. Na kratko rečeno: program naj bi po eni strani pomenil pretrganje modernega kapitalističnega kroga, po drugi strani pa opozarja, da ne bi padli v logiko tradicionalne uravnotežene družbe. Nova smer naj bo marksizem brez komunizma.

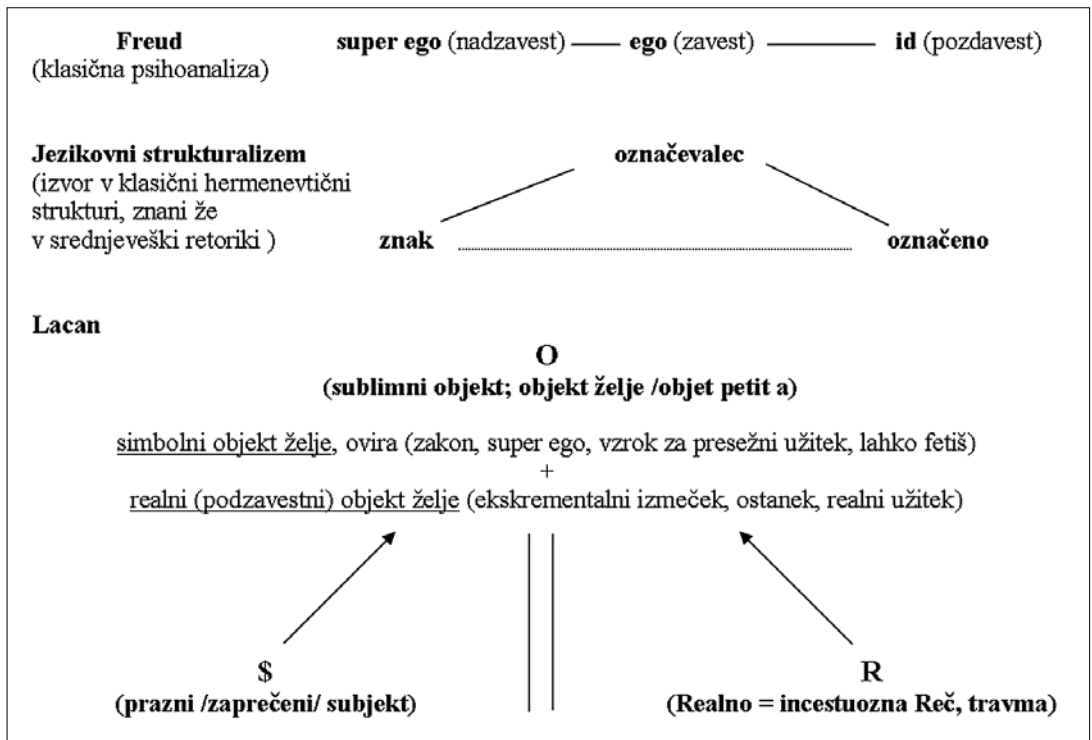
Ampak, ali je to mogoče? Odgovor oz. dokaz za to Žižek najde v psihoanalitski lacanistični strukturi, ki ima po njegovem zmožnost najbolje analizirati novo postmoderno kapitalistično družbo in najti temu primerne rešitve.

Najprej si pogledjmo osnovno lacanistično strukturo, ki aplicira nov pogled na posameznika in družbo.

Središčna točka, ki povezuje kapitalistično družbo s psihoanalizo, je po Lacanu (in po njem tudi po Žižku) *kapitalistična dinamika presežne vrednosti* povezana z *libidinalno dinamiko presežnega užitka*. Ista logika kot za presežno vrednost velja tudi za presežni užitek. Ta povezava oz. prehod od psihoanalize h kapitalizmu in od tam na raven družbe se zdi nekoliko problematična in samo navidezna, retorična, ampak to zaenkrat pustimo. V tem se namreč skriva te-

meljni lacanistični model, od katerega je odvisna vsa nadaljnja Žižkova misel. Navidezen prehod od psihoanalize h kapitalizmu je Lacan napravil preko jezikovnega strukturalizma. Prehod od klinične prakse na jezik, torej teorijo, in od tam v stik z ideologijami, je resnično problematičen.

Lacan je reinterpreteriral Freuda v luči strukturalističnih in poststrukturalističnih teorij s tem, da je psihoanalizo kot klinično prakso teoretiziral in iz nje napravil neke vrste humanistično filozofijo.¹² Klasično freudistično strukturo (ego – id – super ego) je združil z osnovno formo strukturalizma (znak – označeno – označevalec), ki jo nato samo še preimenuje s svojimi imeni (prazni zaprečeni subjekt; & - travmatsko Realno; R – sublimni objekt; objet petit a). V tej združitvi tiči pravzaprav Lacanova in tudi Žižkova "genialnost". Gre za redukcijo kli-

Osnovne sheme

Oldenburg Claes, **Velikanski hamburger**, 1962,
potiskana jadvovina, napolnjena s peno, 132 x 213 cm, Art Gallery of Ontario, Toronto.

nične celostne izkušnje terapevta z duševnim bolnikom na raven besede kot bolezenskega simptoma in od tam na celotno družbo vse do dozdevne destrukcije transcendence. Za redukcijo gre tudi v obratni smeri; raven besede in teorije, metafizičnega, absolutnega je zožil na klinično partikularno izkušnjo. Na ta način je klinično terapijo napravil za osnovno strokovno in moralno merilo pri presoji vsega teoretskega, absolutnega, metafizičnega, in metafizično, teoretsko, absolutno proglasil za partikularno, omejeno in le prividno v svoji splošnosti. Tu je prišlo do homonimične (zgoj navidezne) podobnosti z dialektiko Heglove filozofije in njegovega medsebojnega soomejevanja med materijo in duhom, izraženega v izjavi *duh je kost* / duhovno je materialno, kjer naj bi se dva radikalno nasprotna dela soomejevala in se na ta način sovzpostavljala. Duh je kost bi za Lacana, prevedeno po homonimiji, pomenilo *absolutno je partikularno*, kar je kontradiktorna izjava, ki je nobena logika ne prenese.

Žižkova temeljna struktura temelji na Lacanovi teoriji o otrokovi ločitvi od matere, ki

za vedno razloči otroka od njegovega najbolj realnega, kar seveda pusti travmo, ki odslej otroka neprestano provocira, da bi se vrnil k izgubljenemu, vendar je to po očetovem zakonu družbe incestuozno prepovedano, tako da se otrok v novih in novih neuspešnih poskusih teši preko različnih simboličnih objektov, ki na ravni nezavednega vsebujejo njegovo željo (realni objekt, ki je skrita travma v sublimnem objektu). Totalitarni materinski model tako preide v paternalistični, avtoritarni očetovski model. Ta psihoanalitski vzorec, ki v osnovi služi za psihoterapijo, Žižek prenese na celotno družbo in od tam na raven ontološke razlage izvora filozofije in antropologije, kar se izkaže za izrazito apriorno ideološko potezo.

Da bi bolj preprosto prikazal odnos med realnim objektom želje in med sublimnim objektom želje ali presežnim užitkom (objekt petit a), Žižek vzame primer, ki govori o ekonomiji osvajanja med dvema zaljubljenecema. Fant tu predstavlja prazen subjekt, dekle kot potešitev njegove seksualne želje pa je njegov realni podzavestni objekt. Najpomembnejšo

vlogo med dvema zaljubljenca tu predstavlja "gardedama" (ovira ali zakon, simbolni red), ki da vrednost želenemu dekletu. Posreden odnos med njima je psihološko zdrav, če gardedama ostane ovira (simbol in ne realnost), ker je vzrok fantove želje, vendar nikoli ne sme postati objekt želje (da bi preplavila vlogo dekleta). Če ovira igra vlogo realnega objekta, je realni objekt oropan za svoj vzrok, kar pomeni presežni užitek (katastrofa ali fetišizem). Je perverzija, ker se fant v tem primeru zaljubi v gardedamo. Zamenja namreč vzrok želje z realnim objektom te želje.¹³ Fetišizem kot presežni užitek, v vlogi objekta želje v seksualnem odnosu, je enak presežni vrednosti, vzeti kot kapitalistični realni objekt. Marx je naredil napako v komunizmu zato, ker je želel odrezati oviro – presežno vrednost (ki je konstitutivna za kapital) od zaslužka. Presežna vrednost kot simbolni objekt želje kondenzira Realno, travmatsko, to je zaslužek, in tako omogoča, da do njega ohranjamo znosno razmerje.¹⁴ Če bi prišlo do neposrednega soočenja med praznim subjektom in Realnim (realnim podzavestnim objektom), torej če je ovira odstranjena, Žižek govori o odnosu, ki je melanholičen, saj je realni (podzavestni) objekt želje oropan za svoj vzrok. Tak odnos po Žižku pomeni *realni samomor*, kot bomo videli kasneje.

Da bi bolje razumeli odnose v lacanistični triadni strukturi (Subjekt, Realno, Objekt), bo najbolje, da na kratko opišemo vsakega od njih v odnosu do ostalih dveh. Ker so nekoliko specifični termini navezani na zgornjo shemo, jo je ob branju dobro imeti pred očmi.

Subjekt - \$

Subjekt je razcepljen v sebi, zato ker je v svojem bistvu odvisen od Realnega, od katerega je za vedno odcepljen (po Lacanu otrokovo odtrganje od matere, za Žižka tudi v ontološkem smislu). Subjekt z Realnim (ki je travma za subjekt) ne more imeti nobenega

neposrednega odnosa, kakor smo videli malo prej. Zaradi tega je subjekt prazen, "zatrečen" v sebi (\$), je negativen, brez vsebine in prejme svojo identiteto v simbolnem objektu (objekt *petit a*). Identificiran subjekt tako obstaja torej samo v korelaciji s sublimnim objektom, znotraj katerega se skriva realni podzavestni objekt.¹⁵

Ko govorimo o praznem subjektu v lacanističnem smislu, je potrebno vedeti, da ta subjekt pomeni zgolj prazen prostor, svet prostor, kjer se simbolni objekt lahko realizira. V kolikor govorimo o pojmu praznega, je potrebno poudariti, da se v Lacanizmu govori o absolutno praznem in ne o Nietzschejskem antagonizmu med želeti nič ali želeti sam nič. Prazni subjekt kot izvorni prostor travmatičnega Realnega je izključen iz vsakdanje ekonomije.¹⁶ Vsakokrat ga zapolni simbolni objekt, ki je vedno znova dvignjen v sveto Stvar (zavestno zelena stvar ali objekt želje /objekt *petit a*).¹⁷

V odnosu med praznim subjektom (svetim prostorom) in travmatskim Realnim (realnim objektom) kot njegovo vsebino, ki se lahko "realizira" le na ravni simbolnega objekta, Žižek govori o treh možnih izidih oz. samomorih.

a) Samomor kot dejanje (fizično) ali imaginarni samomor, ki je napravljen zaradi reference na Drugega, kjer je pomemben vtis na Drugega; za Lacana in Žižka je jasno, da vodi k narcisoističnemu zadovoljstvu (drugi morajo trpeti zaradi tega samomora); posledice so preračunane.¹⁸

b) Samomor v Realnem ali nasilen je prehod v dejanje, kjer se prazni subjekt polno identificira z realnim podzavestnim objektom. Simbolni objekt torej ni več identičen s subjektom. Subjekt ni več čisto prazno mesto, ampak pade v realni podzavestni objekt želje. Ali, če se izrazimo še nekoliko bolj preprosto; realni podzavestni objekt želje zasede ves prazen prostor subjekta, kjer ne obstaja nobena

distanca več. Lacan govori o korelativnem razmerju med kreativno sublimacijo (ravnotežjem med oviro in realnim objektom ostankom in gonom smrti), kot je v našem primeru te druge točke absolutno prevladal.¹⁹

c) Simbolični samomor z enakim gonom smrti kot samomor b, vendar z eno razliko; ta smrt je samo simbolična. Subjekt kot čisti prostor vrže ven vso svojo travmatsko vsebino. Tu se omeji realni podzavestni objekt želje, ki določa identiteto subjekta (prostor). Subjekt je popolnoma oropan svoje simbolične identitete. Vržen je v noč sveta z minimalnim ekskrementalnim ostankom (delček skritega Realnega objekta želje, ki zagotavlja obstoj subjekta) nekem skoraj nič, ki ohranja čisti prostor. Tu se ne zgodi skoraj nič razen prostora samega.²⁰

Prvi samomor je praktično zunaj subjekta, drugi in tretji samomor so primeri, kjer se ne spoštuje dialektika ovire. V primeru b ima prevlado nad prostorom objekt (princip ideologije) v primeru c prevlada prazen prostor nad objektom (princip izgubljenosti v praznem ali odsotnost - asenca in ne obstoj - eksistenca).

Sublimni objekt (objekt petit a) – O

Sublimni objekt stoji nekako nad oviro med praznim subjektom & in realnim R (travmatskim), ki sta med seboj radikalno ločena. Ker na sublimni ravni povezuje ti dve nasprotji, je sestavljen iz dveh delov. Prvi eksplicitni (formalni) del je ovira v svoji simbolni funkciji (zakon, super ego), ki predstavlja prazen prostor subjekta, drugi implicitni (vsebinski) del je skrita kršitev ovire in je realna funkcija objekta, njen ekskrementalni izmeček. Sublimni objekt tako subjekt razdeli na dve pravi sebstvi (*selbst*). Prvi del, ki predstavlja zakon je Označevalec, Gospodar (temeljni označevalec ali nositelj pomena na ravni sublimnega), ki subjektu daje okvir, mu daje ideal Jaz-a, poslanstvo, vrednost; drugi del je ekskrementalni izmeček, ostanek, ki prihaja od Realnega (travmatskega), je nek absurden majhen premik, ki vzdržuje napetost v odnosu do Gospodarja (zakona) in tako presežni užitek.²¹

Med obema deloma gre za nasprotje in dialektično soodvisnost; v jedru je ekskrementalni izmeček, travmatsko realno, skrito jedro označevalca, ki na skrivnem vzdržuje njegovo dostojanstvo, njegov *Jaz* v smislu *to si ti* (primer bi bil npr. neka posebna muha določene javne osebe, zaradi katere postane ta oseba zares popularna). Neka skrita napaka, ki se razkrije posredno ali v nekih trenutkih, daje Jaz-u originalnost, partikularnost v smislu "to si ti".

Primer tega je tudi zakon. Vse, kar uide izpod zakona, luknje v zakonu, je ekskrementalni izmeček (Realno). Zakon si prizadeva, da bi te luknje pokril, pa vedno ostane nekaj, kar mu uide. Prav ta element naj bi po Žižku zakonu dajal vrednost, dostojanstvo in omogočal presežni užitek. Iz tega lahko sklepamo, da je jedro zakona prekršek, h kateremu ta zakon pozdavevno teži. Tega prekrška, zadnjega elementa, ostanka ni mogoče več deliti, ker je primaren. Razmerje med prekrškom in zakonom, med Realnim (travmatskim) in Subjektom prinaša neujemljivo razmerje, ki se medsebojno izmika in obstaja le v dialektičnem nasprotju, s tem da ima Realno središčno vlogo. To neujemljivo, izmikajoče se razmerje označevalca Žižek ponazoril s t.i. dvema zevema. Prva je *razmerje med nekaj in nič*, med formo in vsebino, med subjektom in Realnim, po splošni heremenevitični razlagi med znakom in označenim, ki pa je pri Lacanu ostro ločeno. Drugo razmerje pa je razmerje med *splošnim označevalcem* in *ostalimi označevalci* znotraj njega. Običajni pomeni krožijo okrog osrednjega pomena označevalca-Očeta, ki daje določen prostor, ki pa ga hkrati tudi zamenjuje. Gre torej na eni strani za razmerje med osrednjim pomenom in ničem (izmečkom), ki je njegovo jedro, na drugi strani pa za razmerje med

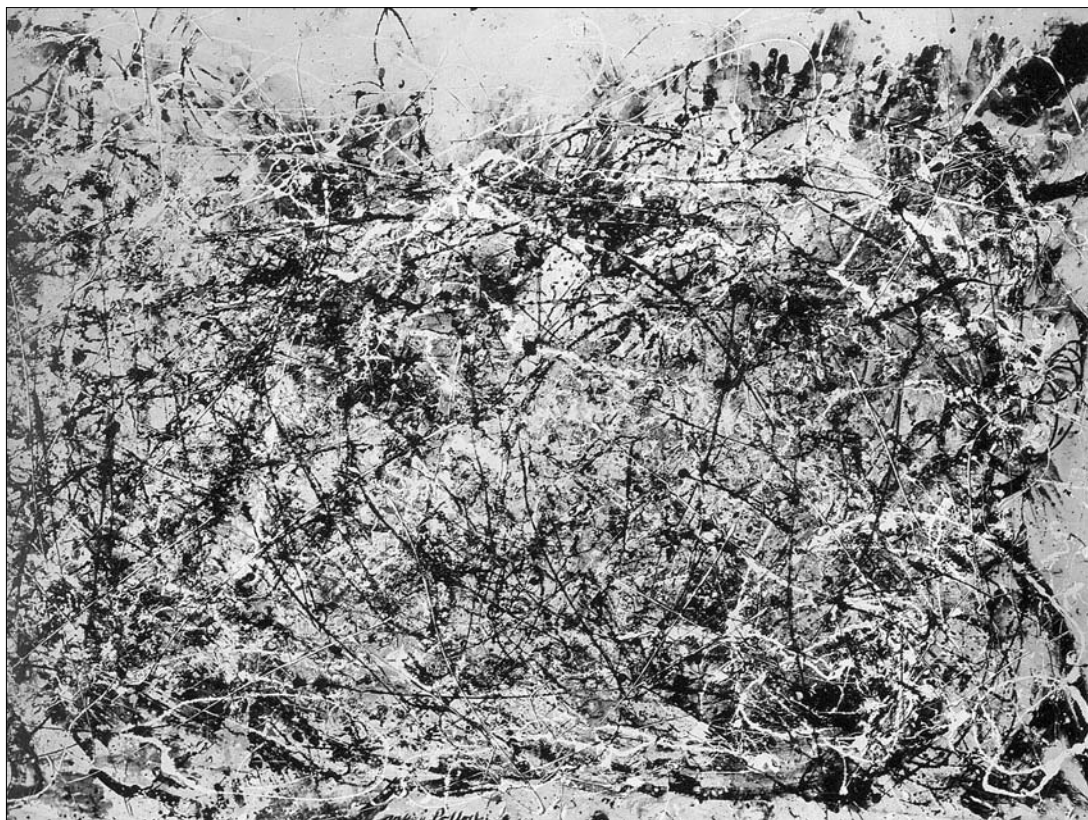
osrednjim pomenom in podpomeni, ki krožijo okrog njega. Stvar je dejansko podobna, kot če vzamemo določeno slovarsko geslo, kjer imamo prvi pomen določene besede, kateremu dejansko vedno uide nekaj od tega, kar želi označiti, in potem tudi ostale podpomene razdeljene pod različne kvalifikatorje, ki vsi krožijo okoli prvega pomena bodisi kot sinonimi, homonimi, metafore ... Žižkov hermenevnični prostor je skratka radikalno razcepljen na dva pola, ki nikoli ne moreta neposredno sovpasti, če pa že, pa se to zgodi kot samomor, bodisi realni bodisi simbolni,²² saj mora eden vedno izključiti drugega. Tega klasična hermenevtika, katere strukturo smo videli v shemi na začetku, ne pozna in ji je tuja taka razdelitev. Mogoč ostaja le sublimni objekt, kjer se na simbolni ravni obe skrajnosti srečuje-

ta na kontradiktoren in iluzoren način. Njuno temeljno dejstvo ostaja razcepljenost. Subjekt je prazen, sublimni objekt iluzija, zato bistvo celotnega Žižkovega izvajanja najdemo nikjer drugje kot v Realnem (travmatskem), za katerega pa bomo videli v nadaljevanju, kako ga Žižek utemeljuje.

Ontološko realno

Del, ki govori o realnem-pozdavevnem-travmatskem, ima temeljni pomen za lacanistično teorijo. Od Realnega prihajajo vse vsebine; tu se nahaja vsa lacanistična "metafizika". Na tej točki stoji in pade vsa lacanistična struktura.

Kot smo že videli, Realno v napetosti s praznim subjektom vse žene v sublimacijo. Realno je za Žižka dveh vrst; obstaja na ravni

Jackson Pollock, Številka 1a, 1948, olje na platnu, 172.7 x 264.2 cm, Muzej moderne umetnosti, New York.

družbe (družbeno realno), ki predstavlja vsakdanje travme, neko nespoznavno podzavest, ker je ločena od subjekta. Žižek najde temelj "vsakdanjega Realnega" v ontološkem Realnem. Ontološko Realno, po Žižku, predstavlja pošastno travmo, ki ima opravka npr. s spolnim odnosom med moškim in žensko, z ideologijami in religijami, ki jih (mimogrede) Žižek enači med sabo, skratka z vsemi temeljnimi oblikami življenja za človeka kot bivajoče bitje. Pošastna travma je temelj fantazem ideologij, religij, spolnih odnosov. Pošastnost fantazmatskega realnega je po njegovem temeljna "resnica".

Ontološko realno Žižek razlaga preko temeljne fantazme, ki jo predstavlja pošasten mit ali pripoved. Gre za pripoved o pošastnem dogodku, ki se je gotovo zgodil, zato ker je ostal potisnjen v podzavest. Mitološka fantazmatska pripoved je izvorna laž o dogodku, ki prevara subjekt tako, da misli, da je bila v začetku mitološka pripoved (beseda), saj naj bi vsaka, sploh pa temeljna beseda zakrivala neizrekljivo pošastnost.²³

Temeljni primer za preizkus travme v ontološki funkciji je gotovo mit o stvarjenju kozmosa, ki je, po Žižku, mistifikacija teozofsko-mitične pripovedi. Žižek se sklicuje na Schellinga, ki je v svojem delu Vekovi sveta poskušal napraviti isto fantazmatsko pripoved, ki bi razložila nastanek logosa iz predlogičnega proto-kozmičnega Realnega. Schelling ni uspel preiti iz mitosa v logos (iz Realnega v simbolično), ne da bi postavil nek grozljiv akt razdelitve Ent-Scheidung, nek akt, bolj originalen od Realnega. To, kar je v njegovem poskusu pomembno za Žižka, je *ne-možnost utemeljiti dejanje/odločitev v proto-kozmičnem mitu*.²⁴ Žižek je na osnovi te ugotovitve našel potrditev za prvenstvo materializma nad idealizmom. Po Žižku je delitev med idealizmom in materializmom delitev med proto-kozmičnim (temelječem na mitu) in dejanjem. Idealizem namreč dedu-

cira/producira dejanje iz proto-kozmosa, medtem ko materializem potrdi prvenstvo dejanja in zavrne fantazmatski karakter protokozmične mitološke pripovedi. Izbira prvenstva materializma nad idealizmom se zdi Žižkova izbira a priori, saj niti sam Lacan ni bil čisto gotov, ali Realno ontološko izvira iz mita ali dejanja.

Žižek se je očitno odločil, da bo verjel v materializem in potem samo iskal ustrezne potrditve pri Schellingu, ki ga seveda interpretira nekoliko po svoje.

Lacanovski čas

Tako kot lacanovci kritizirajo zavest, subjekt, besedo, kritizirajo tudi sedanjost. Čas je pravzaprav v samem bistvu lacanistične strukture, v odnosu med & - O - R. Sedanjost bi se nekako pokrila s & (praznim subjektom), preteklost z R (travmatskim Realnim), prihodnost pa z O (sublimnim objektom). Žižek razume sedanjost kot retrospektivni pogled s pozicije prihodnosti (ki v naslednjem trenutku postane sedanjost, ki jo okušam) proti preteklosti.²⁵ Sedanjost je sad iluzije preteklosti usmerjene v prihodnost. Na osnovi delitve med preteklostjo in sedanjostjo Žižek razdeli idealistično od materialističnega. Tu se spet pokaže razlika z Lacanom, ki je glede vprašanja časa nihal, ali je v času prej označevalec (simbolni objekt) ali problematično Realno. Nihal je pravzaprav med idealističnim in materialističnim pogledom. Lacan včasih predstavi kot originalni travmatski akt Simbolični red (simbolni objekt), kdaj drugič pa Simbolični red predstavlja kot popravek (sekundarni intervent), kot ravnotežje nečesa, kar ni v ravnotežju. Tu ima Žižek v mislih retrospektivno identifikacijo na primeru, ko se sklicuje na Marx, ki je dejal, da *človek daje ključ za anatomijo opice in ne obratno*. Skratka gre za vprašanje, ali je zakon časovno primaren ali sekundaren. Prvi

pogled je teleološki, idealističen, ker gre za zazrtost v idealni svet od samega začetka človeka, medtem ko drugi, materialistični pogled pomeni zakon, ki je prišel kot korektiv, kot breme na nekaj bolj prvinskega in spontanega, torej retrospektivni pogled. Žižek močno zavrača pojem teleologije, ki pomeni zazrtost v daljni horizont, in zato čas neprestano zapira v preteklost, retrospektivo in identifikacijo za nazaj, saj mora opravičiti svoj materializem. Žižek se tukaj loči od Lacana in odloči za materializem tudi na tej ravni z naslednjimi besedami: *Rekli bi, da tu, med tema dvema različicama poteka črta, ki materializem loči od idealizma: prvenstvo simbolnega Reda je očitno idealistično, v zadnji instanci gre za novo različico božjega posega v naravni red, medtem ko je druga različica – vznik simbolnega Reda kot odgovor na nek pošastni presežek v realnem – edina prava materialistična rešitev.*²⁶ Žižek tako jasno izbere materialistični pogled tudi glede časa. Travmatsko pošastno je pred simbolnim redom in tako tudi pride do trdne povezave travmatskega z Realnim pri Žižku. Travmatsko je Realno in Realno je travmatsko. Travma je za Žižka s strani materialističnega dogodka razdelitve potisnjena v preteklost, v podzavest, zato je večna, neujemljiva, zato nikoli ne more biti historizirana, vpeta v čas. Žižek zato zavrne zgodovinski čas in absolutno večnost. Ker je travma vezana na partikularno podzavest, je večnost partikularna, vezana na posamezen dogodek, kar je eden od značilnih Žižkovih absurdov. Tudi čas je po vzoru subjekta razklan, shizofren v samem svojem ontološkem začetku, zato se mora vedno retrospektivno loviti, pa se nikoli ne ujame. Večnost je zaprta v travmo, sedanjost je prazna in nudi le prostor, posamezni dogodki so med seboj nepovezani, nesmiselni, brezzvezni. Mogoče je delati zgodbe o povezavi med dogodki, vendar je to vse le stvar iluzije, sublimnega objekta. Za svoje izjave

nisem odgovoren, saj so že stvar travme in preteklosti, ko so izrečene, kajti izrečena beseda je že refleksija, retrospektiva.

Žižkova praktična uporaba oz. aplikacija zgoraj strnjene lacanistične ideologije

Poganstvo, judovstvo, tradicionalno krščanstvo in "novo Žižkovo krščanstvo"

V razvoju civilne evropske zgodovine v priходу industrijske epohe (ali moderne dobe) pomemben razvoj pojma avtoritete in svobode. Pred moderno dobo so dominirale avtoritete patriarhalnega tipa. Take avtoritete omejuje prostor svobode vsakega, ki deli prostor prepovedanega od prostora dovoljenega, ki mejo med njima označuje z močjo.

Taka avtoritarnost je boleča (lahko sprovoča upor). Ker se postavlja od zunaj, jo izkušamo kakor mejo. Vendar ostaja res, da ta avtoriteta pušča nek prostor svobode, nam označuje neko zunanjo mejo, ampak nič ne zahteva od naše duše. Ta avtoriteta nam krade prostor, vendar prepušča naši svobodi odnose z drugimi. Lahko nas tudi obsodi, amapak ne more zavzeti vsega prostora vesti. Nasprotno pa se z moderno dobo, s človekovimi pravicami, s pacifizmom, z ekologijo, z etikami, kot je new-age, človek sooča z uniformiranim prostorom, kjer je vse zaukazano in čuvano (seveda za naše dobro in za dobro našega zdravja).

Pod vplivom te nove avtoritete, ki zadeva dno duše, ki oblikuje naše osebne misli in želje, se zgodi totalna komanda (totalen ukaz). Le-ta okupira ves prostor akcije, ves prostor duše. V modernizmu je človek dolžen obstajati na *določen* način in ne izpolnjevati predpise le zaradi izpolnjevanja.

Ta novi tip avtoritete Žižek imenuje totalitaren in ne več patriarhalen. Ta tip avtoritete ni oblikovan več po moškem modelu²⁷ (zunanji ukaz), ampak po ženskem modelu (biti zapeljan od Enega).

Prvi model gradi na zunanosti in nasilju, drugi na zapeljevanju, ki utemeljuje družbo zapeljevanja.

Vendar je tisti, ki je zapeljan, tudi če se zdi, da je popolnoma svoboden, radikalno v položaju objekta v primerjavi s tistim, ki je bil prej pod patriarhalno avtoriteto. Ta logika (biti objekt) po totalitarnem principu nastane tako, da se zakon z javne pozicije preseli v srce in od tam v odnose med ljudmi. Napetost oz. nasprotje med zakonom in luknjami v zakonu je izginilo, ker se je zakon preselil v srce; vsak postane objekt za drugega,

ker mu hoče maksimalno dobro; prihajalo naj bi celo do imperializma človeških pravic.

Žižek meni, da je zgodovinski razvoj v te dve smeri pogojen z religioznimi modeli, katerim ob koncu Žižek doda tretjega kot obliko, ki naj bi sledila za tem.

Poganski model

Tudi če je bilo poganstvo vera ravnovesja (ravnovesja uživanja), je bilo dejansko vse orientirano k uživanju v Objektu boga in upanju na večno blaženost. Ta religiozni tip je za lacanovce oblika norosti. Po njihovo

Allen Jones, *Moški Ženska*, 1963, olje na platnu, 213 x 188,5 cm, Galerija Tate, London.

temu tipu manjka vsaj minimalna zavest o prepovedi, ki nas za vedno ločuje od Objekta blaženosti. Sem Žižek šteje tudi novopoganske modele, ki bi jih lahko povezali v pojem "new age" ali humanistične psihoanalize, kamor spada tudi freudovska. Poganski model Žižek na daleč zavrača.

Judovsko – tradicionalno krščanski model

Žižek v judovstvu najde korenine lacaniističnega modela samega in dolži krščanstvo, ki ga označuje za tradicionalno, da je preprosto podaljšek judovskega zakona, samo da je le-ta preseljen z zunanosti v srce. Z drugimi besedami; med judovstvom in krščanstvom je enako razmerje kot med moško-patriarhalno in žensko-totalitarno avtoriteto.

Pozitiven odnos med judovstvom in psihoanalizo ne obstaja le v judovskem izvoru Freuda, niti v Foucaultovi interpretaciji, po kateri je psihoanaliza ena od krščanskih praks spovedovanja notranjih krivd. V naših vsakdanjih besedah, ki nas gibljejo, ki nas zadevajo, govori to, kar Lacan imenuje objekt želje, ki je vedno aktiven v nas, vendar vedno podrejen zakonu. Zadnji cilj psihoanalize ni ponovno vzpostaviti mir (notranji mir med subjektom in travmo) med nami in zakonom, ampak preprosto sprejeti to strašno strukturo življenja. Rešitve ni. Obstaja samo možnost počitka, trenutnega verjetja, na sublimni, iluzorni ravni (raven sublimnega objekta, objekta želje).

Po Žižku je judovski zakon, ki ga določa prepoved, katero vzpostavlja skrita oblika avtoritete, ki prihaja od zunaj preko čistega ukaza, podoben simboličnemu pri Lacanu (splošnemu principu zakona). Judovski zakon omejuje užitek in trga od vsake utopije nekega prihodnjega absolutnega užitka, neke zveze z Blaženim Objektom.

Krščanstvo je nasproti temu, po Žižku, bolj determinirano, je determinirano z osebo

Jezusa Kristusa. Kot najpomembnejši Kristusov element jemlje njegovo smrt pojmovano kot smrt Boga ali še bolj natančno - smrt človekove želje po Bogu. V psihoanalitičnem pogledu to pomeni smrt očetovega sina.

V psihoanalitičnih terminih je Kristusova smrt jasna eksistencialna travma. Novo v krščanstvu, v primerjavi z judovstvom, je to, da je ta eksistencialna travma jasno razkrita. Preko lastnega spreobrnjenja kristjan sprejme to travmo, ki ga ne pritiska več.

Toda prav na tem argumentu se pokaže Žižkova spekulativna manipulacija s krščanstvom: krščanstvo odkrito prizna travmo, prizna nemogočo človeško revščino, ki jo predstavljajo ubogi, nevredni, izmečki družbe. Kristjan se obrača na te ljudi v imenu *zakona* ljubeznigagape in jih ne razume zunaj zakona; agape sicer kristjana vabi, da bi jih sprejel take kot so, vendar, kaj se skriva zadaj. Žižek v zvezi s tem poudarja dve krščanski deviaciji:

1. Drugi, h kateremu se obračam v ljubezni, ostaja neka realnost, v kateri sam ne more storiti ničesar. V tem primeru travmatska Kristusova žrtev (žrtev kristjana za drugega) ne odpre neke nove realnosti (oblike življenja), ampak je preprosto neka oblika ponavljanja vzorca odnosa med kristjanom, ki ljubi, in ubogim človekom, ki je kristjanu nepogrešljiv, da lahko ljubi. Šlo naj bi za odvisnost tistega, ki ljubi od tega, ki je ljubljen. Če bi zmanjkalo ubogih, jih kristjan ne bi mogel več ljubiti, zato jih seveda rabi in jih kot take tudi vzdržuje; jih na nek način dela še bolj uboge, kot so.
2. Druga deviacija se nahaja v mehkelem ženskem totalitarizmu, ki rodi zapoved ljubezni. Krščanstvo *mora* ljubiti in ta mora ne prihrani nobene spontane življenjske in duševne dimenzije.

Krščanstvo rodi nov zakon, ki je še bolj nevaren kakor stari, zato ker novi zakon zajame vso globino srca in ne dopušča več svo-

bodnega prostora. Ne dopušča več prostora prekrška (kakor je to storil judovski zakon), ker je človeka z naselitvijo v njegovo srce "osvobodil" dialektike med prekrškom in zunanjim zakonom. Tako smo od patriarhalnega moškega judovstva prešli v totalitarno žensko krščanstvo (zvezanost s smrtjo, z materjo).

Ob sklicevanju na Kristusove besede se Žižek sprašuje, na kakšen način je zapoved ljubezni popolna interiorizacija starega zakona (judovskega). Pri krščanstvu so zakonu podvržene tudi misli, ne le zunanja dela. Tu Žižek vzpostavi primer Kristusove izjave o prešuštvu z žensko v mislih. Iz te moči totalne, totalitarne rešitve naj bi izhajala doba človekovih pravic. Če si pogledamo od bližje, temeljna travma ne izgine, ampak se polno uveljavi s tem, da se prenese na bližnje, za katere nas začenja skrbeti. Pozunanjeni zakon (judovski), kot unifikator, je omogočal znosno življenje z drugimi, ker je omogočal razdaljo, ko pa se je preselil v srce, je postal totalitaren, po vzoru samomora b, o katerem smo govorili v začetku (subjekt je preplavljen z *Drugim*, ki je subjektova travma), skratka posamezniki kot subjekti se medsebojno totalitarno posedujejo.

Iz tega sledi, da Drugi, po katerem ima krščanska ljubezen potrebo, dobi status objekta. Ubogi postane čisti objekt dobre volje kristjana, ki ima pravico razpolagati z ubogim v imenu tega, kar naj bi mu bilo v dobro. V resnici je v tem odnosu skrita kristjanova potreba, da se čuti pomemben. Smo v dobi človekovih pravic, z generalizirano dobrobitjo vseh, ki je obvezna. To naj bi bila po Žižku ena temeljnih karakteristik postmoderne.

Iz tega Žižkovega izvajanja je mogoče zaključiti, da je za krščanstvo Bog mrtev (ker ni več zunanjega zakona), da je za krščanstvo prostor Boga (zakona) zavzel Drugi, bližnji. Kristus glede na to ni umrl enkrat za vse, ampak je, s tem, da je bil človek, vnesel na mesto Boga podobo žrtvovanega (križanega) člo-

veka, kar pa je seveda hudoben bolan humanizem; namesto Boga se bo poslej žrtvoval (križal) človek, ki je zavzel mesto zakona. Ta princip žrtvovanja človeka za drugega pa je po Žižku temeljni princip fašizma. Fašizem ima torej svoj izvor v krščanstvu.

Ta novi zakon ljubezni je obtožba človeka in imperativ, ki je bolj napadalen od prejšnjega (judovskega). V to obtožbo Žižek šteje človekoljubno, humanistično nasilje postmoderne kulture. Sem šteje zahodne vojne (Amerika) opravičene kot osvobajanje za demokracijo. Človekove pravice, ki se zdijo lepa stvar, ampak postanejo princip legitimacije, postanejo bolj absolutni in strašljivi kot despotski patriarhalni vladar.

Za zaključek tega razpravljanja naj bo tu povzeta Žižkova formula krščanskega postmodernega totalitarizma: medtem ko se stari zakon (judovski-predmoderni) omejuje določiti nek užitek dovoljen s tem, da se mu določi prostor, novi zakon vzpostavlja užitek in potiska stran vsak svobodni prostor, ker je prostor vedno že natančno predviden in razdeljen. Novi zakon je vedno *zdaj, sedanjost* "ti moraš", ki je izgubil vsak travmatski aspekt in zato tudi vsako mejo. Rodila se je nova zapoved, popolnoma pozitivna in perverzna.

Lahko bi rekli, da je iluzija postala ideologija, ker se je travmatsko Realno identificiralo z zakonom (simbolnim objektom) in v to igro potegnili tudi maso ljudi. Izginila je možnost razločevanja med zaukazanimi in svobodnimi stvarmi, med svobodo in ukazovanjem.

Kljub temu, da je judovska struktura strašna v razcepljenosti med posameznikom in zakonom, je za Žižka edina sprejemljiva, vendar s popravkom, da se osebnega Boga odreže in vzame preprosto kot sublimni objekt želje (preprosto rečeno kot iluzijo). Treba se je le vedno znova odvezovati od identifikacije z njim. Podobno je potrebno ravnati

z vsemi drugimi trdnimi identifikacijami. Ta princip mu pomeni očetovsko-patriarhalno trganje od matere (od travme). Krščanstvo pa je, nasproti temu, zanj čisti totalitarizem, vir fašizma, nacizma in sodobnega kapitalizma, ki ga je zato potrebno korigirati in spraviti na nivo judovskega zakona; se pravi pozunanjiti ljubezen z redukcijo na zunanji zakon, od katerega se je potem mogoče distancirati. V ta namen Žižek predlaga *ново krščanstvo*, ki radikalno zavrača krščanstvo znotraj Cerkve.

Žižkovo "ново krščanstvo"

Ko analizira krščansko tradicijo, se Žižek ne omejuje le na kritiko, ampak izdela svoj pozitivni predlog, ki naj bi bil popolnoma njegov in v katerega naj bi se vključeval kateri koli krščanski tekst.

Tekst želi torej ohraniti, začne pa spreminjati njegov kontekst in zato tekst postavljati v napačen kontekst, kjer ga verujoči kristjan ne vidi in zanj tudi ne spada tja. To Žižek pogosto počne s teksti svetega Pavla, ki govorijo o ljubezni kot agape, kjer išče, koliko je v njih mogoče najti povezavo med željo in zakonom (judovsko-patriarhalna struktura) in koliko je mogoče najti smrti zakona (krščansko-totalitarna struktura). Za Pavla trdi, da je bila zanj ljubezen klasični zunanji judovski zakon, ki ga je prenašal v notranjost in ga totalitariziral. Ljubezen, o kateri govori apostol Pavel, je hkrati cilj in sredstvo v smislu ljubiti, da bi dosegli Ljubezen. Ker Žižek ne razume, da je ljubezen kot agape nekaj, kar je lahko sredstvo in cilj hkrati, noče vzeti v obzir (kar sicer pozna vsak kristjan in je nekaj temeljnega), da ljubezen vzpostavlja človekovo svobodo in je zato globlja od nje, je pred njo, s čimer se izogne vsaki totalitarni razlagi, saj torej ne omejuje človekove svobode, je ne oži, pač pa širi, odpira. Žižek krščansko ljubezen na vsak način hoče zvesti na sekundaren pojav s tem, da se sklicuje na zgoraj navedene deviacije kristjanov, ki delajo dobro bližnjim iz egoističnih razlogov

pod oznako ljubezni, vendar ljudje seveda niso brezčutni in v praksi tak kristjan ne bi prišel daleč v svoji "dobroti", saj bi bil hitro zavr-njen. Kristjan ve, da ljubezen ni nasilje, ampak temelj svobode.

Žižek jemlje patološko "krščanstvo" kot temeljno merilo in ideal krščanstva. Krščanska ljubezen (agape) mu pomeni bolezenski simptom, ki ga je potrebno psihoanalitsko razložiti, sanirati in svetovati, kako naj se obnaša, da bo zdrava. Tu se Žižek postavlja celo v vlogo moralista, nekakšnega malega boga. Zato svetuje nov tip krščanstva, ki je najprej zreducirano na princip zunanjega zakona (zapoved ljubezni kot zunanji zakon), v naslednji fazi pa predlaga vedno novo odtrganje od identifikacije z njim. Podobno se dogaja z javnimi zakoni, ki jih moramo jemati kot take, da nam pomagajo le regulirati naše odnose, sicer pa so iluzija in nimajo ničesar opraviti z našim privatnim življenjem.

Žižek predlaga torej skupnost odklopljenih (skupnost v sv. duhu – pri čemer ima v mislih duha lacanizma /naj bi bil imanentni Heglov duh, kar seveda ni/), ki se bo neprestano vzpostavljala, identificirala z zakonom (ljubeznijo) in se vedno znova dezidentificirala in se tako neprestano ubijala s simboličnim samomorom (samomor c), ki daje prostor novim užitek v identifikaciji. Simbolični samomor Žižku tu postane osnovna terapija proti totalitarizmu. Tak samomor pa seveda odvezuje od vsake odgovornosti za kar koli, saj nobena identifikacija ni več resna in se mora menjati v hedonistični igri iskanja užitka. Da pa je ta igra mogoča, mora biti najprej vzpostavljena zunanja diktatura zakona v smislu avtoritarne patriarhalne moške družbe (judovski koncept), ki jo je mogoče vedno znova zanikati, kršiti, za kar je Žižku zgled Lenin. Ta Žižkova ideja sumljivo smrdi po nacizmu, fašizmu in stalinizmu, ki imajo v središču človeka-boga in ne neko abstraktno totalitarno strukturo.

Zaključek

Psihoanalitična lacanistična struktura se zdi sama v sebi preveč omejena, preveč naivna, da bi podala prepričljivo ontologijo in antropologijo človeka. Psihoanalitična klinična praksa v klasični (Freudovi) psihoanalizi temelji na bolezenskih simptomih, raziskuje bolezni, katere želi odpraviti s terapijo, medtem ko so v lacanizmu ti simptomi postali teorija in splošno veljavna načela za vso družbo brez prave utemeljitve, z vnaprejšnjo lacanistično izbiro. Taka izbira deluje podobno kot religija, saj ima v osnovi podobno postavljeno strukturo, če upoštevamo navezavo strukturalizma na splošno hermenevitično strukturo, ki smo jo videli v začetku (ki je bila znana že v srednjeveški retoriki in razlagi Sv. pisma). Ker pa ta religija ne veruje v Boga, ki je širši od nas, je to seveda navadna ideologija, ki zlorablja religiozno strukturo, kar je silno nevarno početje. Če bi na mesto travmatskega Realnega dali osebnega Boga, ki biva v nas globlje od podzvesti, bi vsa struktura funkcionirala, vendar čisto drugače. Porušil bi se zid med Subjektom in Realnim (Božjim); subjekt ne bi bil več prazen, pač pa v temelju ljubljen, sprejet tak, kot je, travma pa bi se preselila na raven iluzornega, sublimnega; skratka razmerje bi bilo obrnjeno.

Glede na to, da je Lacan izhajal iz zelo verne katoliške družine (njegov brat je bil celo benediktinec), lahko sklepamo, da je imel pred očmi religijo, ko je pristopal k vprašanju sveta in človeka, vendar pa jo je le sprevrnil v prid ohranjanja antropocentrizma, kot obupen poskus bega pred Bogom (Adamov kompleks). S sprevrnjeno strukturo, kjer metafizično, absolutno, torej zamenjuje materialno, partikularno, doseže dokaj šokanten učinek, ki fascinira. Zdi se namreč, da je prostor svetega, po empirični znanstveni poti, spoznan za travmatičen, torej končno razkrit. Razkrito naj bi bilo predreligiozno v človeku. Absolutno še vedno funkcionira, vendar ne kot pri-

marno, ampak kot sekundarno, ker naj bi bilo razkrito s psihoanalizo in predstavljeno na sublimno raven. Zato naj bi bil Absolut krhek, saj je pristal na mestu iluzornega (tam, kjer je bil prej greh, travma).

Stvar, ki pri tem tako fascinira bralca, je kontekstualna laž; absolutno (sveto) je poimenovano, označeno s svojim imenom, kot absolutno, sveto, Bog, vendar postavljeno v napačen kontekst brez vsake utemeljitve. Nekdo si je izmislil, da je na prostoru svetega pač travmatsko Realno, in nihče se ne sme več spraševati o tem. Ker shema funkcionira, čeprav v napačni smeri, se zdi, kot da je resnična. Bralec ne opazi, da so resnične stvari postavljene v napačen kontekst, ki jim ne dopušča, da bi se pokazale take, kot so. Ker so imenovane s pravim imenom in hkrati postavljene v lažni kontekst, delujejo na prvi pogled novo, sveže, v resnici pa gre le za rokohitrsko zamenjavo pred očmi gledalca, ki ni dovolj pozoren, same stvari pa v konkretnem življenju ostanejo enake. Zdi se, kot da je Lacan uspel združiti klinično prakso, filozofijo in teologijo, da je uspel združiti absolutno in partikularno, hkrati pa ohraniti človeka pred transcendentalnim in ga rešiti pred spraševanjem o več ter ga zapreti v njegov priljubljeni antropocentrizmu, čeprav za ceno skrajne samoredukcije. Zdi se, kot da da bi smer polžaste spirale, ki se je prej iz jedra odpirala navzven, obrnila samo nasprotno, v stiskanje od zunaj proti predvidenemu jedru, človeka v vedno večjo stisko. Človek po tej teoriji postane suženj svoje travme, v strogo psihoanalitičnem smislu ločitve od matere, v širšem ideološkem Žižkovem smislu ločitve od smrti in celo zla, h katerima se želi vrniti.

To, kar je Žižek dodal k Lacanu, je izrazita popularizacija in ideologizacija že ideološkega Lacana samega, zavestno prenašanje Lacanove misli na raven družbe, kulture, religije, umetnosti (čeprav nekoliko zapozneno). V imenu Lacana želi biti moralist in zdravnik vsemu

svetu. Žižek je specialist zlasti za totalitarizem, za katerega je njegov najbolj priljubljen izraz *fašizem*, o katerem zelo rad govori. Ker je za bistvo zahodnega kapitalističnega fašizma kot žrtev izbral in priredil krščanstvo (ta priredba je za praktičnega kristjana dokaj smešna), se seveda mora zelo jeziti nanj in zato ga z veseljem in zavzetostjo obklada s fašizmom. Ker beseda (označevalec) fašizem v Sloveniji zelo negativno učinkuje, je tu gotovo našel pravi glavni označevalec (Gospodar), okrog katerega krožijo vse besede, ki označujejo krščanstvo. Zdi se, kako genialno je razkril korenine fašizma v krščanstvu in Cerkvi, ki naj bi vplivala tudi na zahodni liberalizem. V resnici je zadaj apriorna obsodba krščanstva, saj krščanstvo Žižku kot leninistu in marksistu gotovo ni všeč in mu osebno res najbrž pomeni veliko travmo. Kaj pa če Žižek s pojmom fašizem in totalitarizem označuje le neko svojo osebno travmo ali travmo določene skupine - podzavestno željo, do katere ne zna imeti distance, ampak jo totalitarno aplicira kot notranji prisilni zakon zla na vse ljudi. Tisto, kar pripisuje zakonu ljubezni, je dejansko zakon zla. Tu bi se mu lacanistična struktura zanesljivo ujemala s konkretnim življenjem, saj je prava stvar postavljena v pravi kontekst.

Sicer pa se je to smer že spoznalo po njenih konkretnih sadovih v kulturi, politiki, narcizmu in kapitalističnem izkoriščanju drugih. Obsodil jo bo čas, kot pravi Gorazd Kocijančič, in menim, da je res tako. Problem je samo, kam bomo z vsemi žrtvami te totalitarne ideologije, kdo bo dajal odgovor za vse zavedene ljudi, še večji problem pa je, da bi dopustili, da bi si tako nevarna ideologija pridobila politično oblast.

poststrukturalističnega psihoanalitika Jacquesa Lacana (roj. 1901).

2. Ta poseben tip lacanizma, ki se je razvil na Slovenskem, bomo odslej imenovali slovenski lacanizem, kot je v nekaterih kritikah in razpravah že uveljavljeno.
3. Tako vprašanje je po dr. Janku Kosu: Kako so Slovenci iz srednjeveškega ljudstva mogli ustvariti narod in od tam doseči raven države.
4. Janko Kos, Duhovna zgodovina Slovencev, Ljubljana, Slovenska matica, 1996.
5. Slogan, ki se vse bolj in bolj vsiljuje, je slogan o "globalizaciji": brutalna vsilitev poenotene svetovnega trga, ki ogroža vse lokalne etnične tradicije, vključno s samo formo nacionalne države.
6. Krhki absolut, 9.
7. Žižek je odrastel kot marksist in komunist.
8. Žižek ima tu najbrž v mislih drugačno razporeditev kapitala, ki ga omogoča drugačna socialna organizacija.
9. Krhki absolut, 12.
10. Krhki absolut, 13.
11. Krhki absolut, 13.
12. Povzeto po dr. Mary Clages, 1.
13. ... pri fetišizmu vzrok želje preprosto neposredno naredimo za objekt želje; Krhki absolut, 14.
14. Krhki absolut, 14.
15. Krhki absolut, 22.
16. Tu govori o temeljnem principu subjekta in ne njegovi vsakdanji ekonomiji ali konkretnem življenju.
17. Krhki absolut, 20.
18. Krhki absolut, 23.
19. Krhki absolut, 23.
20. Krhki absolut, 23.
21. Krhki absolut, 39.
22. Ta samomor Žižek kasneje uporablja kot zdravilno sredstvo proti realnemu samomoru, ki je totalitarizem - fašizem, kateremu naj bi zapadla sodobna kapitalistična družba.
23. Tu je torej ključno razlikovati med fantazmatsko pošastno pripovedjo in samim Realnim: nikoli ne smemo pozabiti, da izključena travmatska pripoved o zločinu/transgresiji nastopi tako rekoč po (f)aktu, da je na sebi neka past, "izvorna laž", ki naj subjekt prevara tako, da mu poda fantazmatski temelj njegove/njene biti.
24. Krhki absolut, 51.
25. Gl. krhki absolut, 68.
26. Krhki absolut, 69.
27. Moški model je Lacanov psihoanalitični model, vezan na razmerje med zakonom in njegovo kršitvijo.

1. Izraz lacanizem je tu uporabljen za teoretsko smer, ki izhaja iz psihoanalize francoskega